

Reijo Knuutinen

Verosuunnittelun oikeudelliset ja yhteiskunnalliset rajat

Alma Talent
Helsinki 2020

Tilaa Verosuunnittelun oikeudelliset ja yhteiskunnalliset rajat -kirja
Alma Talent Shopista: shop.almatalent.fi

Copyright © 2020 Alma Talent Oy ja tekijä
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-3872-1

ISBN 978-952-14-3873-8 (verkkokirja)

Kansi ja taitto: Sirpa Puntti

Paino: BALTO print, 2020 Liettua

Anna palautetta kirjasta: *kustannustoimitus@almatalent.fi*

ESIPUHE

Tämän kirjan kirjoittamiseen on mennyt muiden töiden sivussa saman verran aikaa, kun maapalloltä kestää kiertää auringon ympäri, eli noin vuoden verran. Karkausvuosi on länsimaisessa ajanlaskussa 366-päiväinen vuosi. Karkauspäivä lisätään pääsääntöisesti neljän vuoden välein vuoteen, jotta kalenterivuoden vuodenaajat vastaisivat astronomisia vuodenaikoja. Maan kierto auringon ympäri kestää noin 365 päivää, viisi tuntia, 48 minuuttia ja 46 sekuntia, jolloin 365-päiväiset kalenterivuodet eivät vastaa maan astronomista kiertoaikaa. Maa kiertää rataansa ajallaan, ihminen laskee aikaa omalla tavallaan. Minun laskujeni mukaan sain tavallaan yhden lisäpäivän kirjan viimeistelyyn ja samalla myös esipuheen kirjoittamiseen.

Tämä kirja käsittelee verosuunnittelun oikeudellisia ja yhteiskunnallisia rajoja, keskittyen tuloverotukseen. Verosuunnittelun oikeudellisten rajojen osoittamisessa keskeisessä roolissa ovat erilaiset veron kiertämistä ehkäisevät oikeusnormit. Veron kiertämisen tilanteissa on jotakin samaa kuin kalenterivuoden ja astronomisen vuoden suhteessa. Jos verotettava tulo kaikissa tilanteissa määräytyisi taloudellisten olosuhteiden mukaisesti, ei veron kiertämiseksi nimettyä oikeudellista ilmiötä olisi olemassa. Näin ei kuitenkaan ole, monestakin eri syystä. Vaikka tuloverojärjestelmä pääsääntöisesti pyrkii heijastelemaan taloudellisia olosuhteita, ovat näiden väliset erot huomattavasti suuremmat ja monisyisemmät kuin erot kalenterivuoden ja astronomisen vuoden välillä. Karkauspäivän tyyppistä yksinkertaista ratkaisua ei ole olemassa, eivätkä verosuunnittelun oikeudelliset rajat ole siten myöskään täysin selvät.

Huomattavasti vielä epämääräisemmät ovat kuitenkin verosuunnitelun yhteiskunnalliset rajat. Oikeuskin on osa yhteiskuntaa, mutta kirjan otsikossa ”yhteiskunnalliset rajat” viittaa sellaiseen verosuunnitelun hyväksyttävyyden arviointiin, jota tehdään muilla kuin oikeudellisilla perusteilla. Vaikka verot lasketaan ja maksetaan vain lakien perusteella, niin tämä ei ole esteenä sille, etteikö kuka tahansa voisi haluamallaan kriteereillä arvioida yritysten veronmaksua ja käytettyjen verosuunnittelukeinojen hyväksyttävyyttä. Jäsennellymmin tällaista arviointia tehdään yritys vastuun ja vastuullisen sijoittamisen viitekehysissä.

Osa lukijoista saattaa olla sitä mieltä, että oikeudellista ja ei-oikeudellista näkökulmaa ei pitäisi yksien kansien väliin sisällyttää. No, yritysten arkeen molemmat näkökulmat ovat joka tapauksessa vaikuttamassa. Sekä oikeudelliset että yhteiskunnalliset rajat on syytä tuntea, mutta näitä ei pidä sotkea keskenään. Tämä on huomioitu myös kirjan rakenteessa.

Kirjan käsikirjoitusta ovat eräiden lukujen osalta kommentoineet OTT Mikko Pikkujämsä ja OTM Hannu Itälä. Kiitän heitä molempia arvokkaista huomioista ja parannusehdotuksista, jotka olen pyrkinyt myös huomioimaan. Monien muiden veroammattilaisten kanssa on keskusteltu yksittäisistä seikoista, muun muassa IFA-tapaamisten (International Fiscal Association, Suomen osasto r.y.) yhteydessä. Teos on saanut tukea Suomen tietokirjailijat ry:ltä, mistä lausun myös kiitokseni.

Karkauspäivänä 29.2.2020

Reijo Knuutinen

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Lyhenteet	7
1 Johdanto	17
1.1 Aiheen taustoitus	17
1.2 Kirjan tavoitteet ja keskeinen sisältö	21
1.3 Rajaukset	21
1.4 Kirjan rakenne	23
2 Verosuunnittelun rajoja koskevista keskeisistä käsitteistä ja termeistä	25
2.1 Verojen välttelyä tai minimointia koskevista käsitteistä yleisesti	25
2.2 Rikosoikeudellisesti kielletty verojen välttely: veropetokset	27
2.3 Veron kiertäminen suhteessa veropetoksiin	28
2.4 Veron kiertämisen yleinen ja legaalistekninen määrittely	31
2.5 Verosuunnittelu	34
2.6 Aggressiivinen verosuunnittelu	38
2.7 Termi ”veronkierto”	41
2.8 BEPS-hanke	44
2.9 ATA-direktiivi	45

3	Verosuunnittelun oikeudelliset rajat: miten veron kiertämiseen puututaan?	47
3.1	Keinovalikoima veron kiertämisen torjuntaan	47
3.2	Lain säännönmukainen, tavanomainen eli normaalitulkinta	50
3.3	Erilaiset veron kiertämistä ehkäisevät säännökset: GAAR, TAAR, SAAR	52
3.4	Yleislausekkeet eli yleiset veron kiertämisen vastaiset säännökset (GAAR)	55
3.5	Rajattuihin tilanteisiin kohdenneet veronkiertosäännökset (TAAR)	58
3.6	Veron kiertämisen estämiseksi säädetty erityislainsäädäntö (SAAR)	59
3.7	Tuomioistuinten kehittämät doktriinit	61
3.8	Takautuva lainsäädäntö poikkeuksellisenä mahdollisuutena	63
3.9	Läpinäkyvyyden lisäämiseen tähtäävät raportointivaatimukset	64
4	Verosuunnittelun rajat veron kiertämistä koskevien KHO:n ratkaisujen valossa	71
4.1	VML 28 §:n säännöksen sisältö ja soveltamisen edellytykset	71
4.2	Soveltamisen rajat: mihin yleislauseke ei taivu?	75
4.3	Tyypitilanteet määräytyvät suhteessa oman aikansa verojärjestelmään	76
4.4	Ansio- ja pääomatulojen välinen rajanveto	79
4.5	Luovutusvoittojen verotukseen liittyvää oikeuskäytäntöä	105
4.6	Yritysjärjestelyt	116
4.7	Korkojen vähennysoikeutta koskevat sivuliikeratkaisut	132
4.8	Muita yritysverotukseen liittyviä tapauksia	145

4.9	Asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöihin liittyvää oikeuskäytäntöä	155
4.10	Veron kiertämistä koskevan oikeuskäytännön analysointi.....	162
5	Verosuunnittelun oikeudelliset rajat: yleislausekkeiden soveltamisedellytykset sekä soveltamisen rajoitteet ja pidäkkeet vertailuvaltioissa.....	195
5.1	Vertailtavat valtiot ja tarkasteltavat teemat	195
5.2	Saksa.....	198
5.3	Ruotsi	206
5.4	Yhdistynyt kuningaskunta.....	212
5.5	Oikeusvertailun analysointia ja johtopäätöksiä	221
6	Verosuunnittelun oikeudellisia rajoja osoittavaa erityissääntelyä Suomessa.....	225
6.1	Erytyissääntelyä yleislausekkeen rinnalle	225
6.2	Peitelty osingonjako	227
6.3	Väliyhteisölainlainsäädäntö	236
6.4	Korkovähennyssääntely	245
7	Siirtohinnoittelu ja sen oikaiseminen	255
7.1	Kansainvälinen toiminta, tulo ja sen paikantaminen ...	255
7.2	Siirtohinnoittelua koskevat keskeiset oikeuslähteet ja -normit	259
7.3	Siirtohinnoittelun oikaiseminen	266
8	Aggressiivisen verosuunnittelun rajoittaminen ja veron kiertämiseen puuttuminen rajat ylittävissä tilanteissa.....	273
8.1	Kansainvälinen veroyhteistyö ja verotuksen koordinointi.....	273
8.2	Keinotekoista voitonsiirtoa ja veropohjan rapautumista estävä BEPS-hanke	282

8.3	Verosopimusten väärinkäyttö ja PPT-määräys.....	292
8.4	”Post-BEPS”: kansainvälisen verosuunnittelun uudelleen vedetyt rajat	296
9	EU-vero-oikeus, veron kiertäminen ja verosuunnittelun rajat.....	301
9.1	”Veron kiertäminen” ja EU-vero-oikeudelliset kontekstit.....	301
9.2	Veron kiertäminen perusvapauksia rajoittavana oikeuttamisperusteena.....	304
9.3	Veron kiertäminen unionin oikeuden väärinkäyttönä.....	312
9.4	Tosiasiallista edunsaajaa ja EU-oikeuden väärinkäyttöä koskevat ratkaisut	315
9.5	Veron kiertäminen osinkoja, korkoja ja rojalteja sekä yritysjärjestelyjä koskevissa direktiiveissä.....	321
9.6	ATAD eli veronkiertodirektiivi	335
9.7	Yhteenvedo: EU-oikeus, veron kiertäminen ja sääntelypluralismi.....	348
10	Verotus, julkinen keskustelu ja politiikka.....	361
10.1	Finanssikriisin jälkeinen aika ja yhteiskunnallinen verokeskustelu.....	361
10.2	Euroopan unioni: poliittinen keskustelu, suositukset ja lainsäädäntötoimet	364
10.3	Verot ja oikeudenmukaisuus	367
10.4	Julkinen keskustelu ja käsitteiden epämääräisyys	372
10.5	Verotus ja populismi	373
11	Verotus ja yritysvastuu	377
11.1	Yritysvastuun kolmikenttä ja verotus.....	377
11.2	Argumentointi yritys vastuun puolesta yleisesti	380
11.3	Miksi veroja ei tulisi sotkea mukaan yritys vastuukeskusteluun?.....	384

11.4 Vastuullinen veronmaksu on kuitenkin tullut yrittäjävastuun agendalle.....	393
11.5 Mitä yritysvastuu verotuksen yhteydessä tarkoittaa?	398
11.6 GRI 207: Tax – veroraportointia koskeva standardi	400
11.7 Vapaaehtoinen vai pakollinen raportointi?	404
12 Verotus ja vastuullinen sijoittaminen.....	407
12.1 Vastuullinen sijoittaminen yrittäjävastuun peilikuvana	407
12.2 Verojen paradoksaalinen luonne	409
12.3 Veroasioiden rooli ja merkitys ESG-kartalla	410
12.4 Vastuullisen sijoittamisen menetelmistä	412
12.5 Esimerkkejä institutionaalisten sijoittajien verolinjauksista	413
12.6 EU:n vastuullisen rahoittamisen toimenpideohjelma	415
Lähteet	419
Oikeustapaustutkimus	445